

ALEKSANDRA KŁOS-SKRZYPCZAK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydział Teologiczny

Wstępna recepcja adhortacji *Amoris laetitia* przez Konferencję Amerykańskich Biskupów Katolickich

Wydaje się, że tematyka małżeństwa i rodziny w świecie współczesnym jest jednym z kluczowych problemów, z jakimi, szczególnie w krajach wysokorozwiniętych, boryka się Kościół katolicki. W Stanach Zjednoczonych już od II połowy XX wieku dyskusja dotycząca małżeństwa i rodziny obejmuje coraz więcej aspektów, począwszy od uznania prawa do aborcji i eutanazji, a na legalizacji związków jedнопłciowych kończąc. W ciągu ostatnich 15 lat, mimo wzrostu liczby populacji o prawie 40 mln, z roku na rok sukcesywnie spada liczba związków małżeńskich (spadek o ponad 4%)¹, wzrasta natomiast liczba zawieranych związków jedнопłciowych (z 38% do 49% w skali roku)². Twarde dane statystyczne, jak również obserwacja życia społecznego w USA skłoniła biskupów amerykańskich do rozpoczęcia swego rodzaju „akcji promocyjnej” na podstawie planu strategicznego opracowanego na lata 2017-2020. Szeroka skala działań podejmowanych przez Episkopat Amerykański zainspirowana została ogłoszoną przez papieża Franciszka 8 kwietnia 2016 roku adhortacją apostolską *Amoris laetitia*.

---

¹ W przedstawionych przez *National Center for Health Statistics* danych statystycznych nie dokonano rozróżnienia na małżeństwa sakramentalne oraz małżeństwa cywilne, por. www.cdc.gov/nchs/data/dvs/national_marriage_divorce_rates_00-15.pdf [dostęp: 16.02.2017].

² Obecnie, wg danych Instytutu Gallupa, w Stanach Zjednoczonych zawartych zostało około 491 tys. związków jedнопłciowych, por. www.cbsnews.com/news/same-sex-marriages-us-supreme-court-ruling-estimate [dostęp: 16.02.2017].

Struktura oraz formy działalności Konferencji Episkopatu USA

Celem zrozumienia formy działań promocyjnych podejmowanych przez amerykańskich biskupów konieczne jest przedstawienie pokrótce struktury działania Konferencji oraz komisji wchodzących w jej skład.

Konferencja Amerykańskich Biskupów Katolickich³ jest zespołem hierarchów kościelnych wszystkich 51 stanów Ameryki oraz obszarów Wysp Dziewiczych pełniących funkcje duszpasterskie w imieniu wiernych. Celem Konferencji, jak czytamy na oficjalnej stronie internetowej, jest promowanie większego dobra, które Kościół daje ludzkości, głównie poprzez trafnie dostosowaną do okoliczności czasu i miejsca działalność apostołską. Duszpasterska działalność biskupów amerykańskich opiera się w pełni na prawie Kościoła i jest spójna z działalnością pozostałych Konferencji Episkopatu z siedzibą na świecie⁴. Celem Konferencji jest „ujednoczenie, koordynowanie, wspieranie, promocja oraz prowadzenie działalności katolickiej w Stanach Zjednoczonych; organizowanie i prowadzenie działalności religijnej, charytatywnej i społecznej w kraju i za granicą; wsparcie edukacyjne; troska o imigrantów⁵”. Przewodniczącym Konferencji Episkopatu USA, od 15 listopada 2016 roku, jest kardynał Daniel DiNardo, arcybiskup metropolita Galveston-Houston⁶. Zajął on miejsce Josepha Edwarda Kurtza, który pełnił tę funkcję w latach 2013-2016.

W ramach Konferencji Amerykańskich Biskupów działa 17 Komisji⁷ (*USCCB Offices*), które mają precyzyjnie określone misje oraz miejsce swojej działalności w strukturach kościelnych. Komisje prezentują również podejmowaną wśród wiernych działalność eventowo-promocyjną, tzn. konferencje, publikacje, materiały wideo z wypowiedziami (świadczeniami) wiernych⁸. Każda spośród 17 komisji na swoich stronach internetowych nie tylko prezentuje działalność duszpasterską, ale podejmuje również próbę zaznajomienia wiernych z dokumentami Kościoła i nauczaniem papie-

³ Z angielskiego: *United States Conference of Catholic Bishops* (skrót *USCCB*), por: www.usccb.org [dostęp: 03.02.2017].

⁴ Misja Konferencji Amerykańskich Biskupów Katolickich znajduje się na stronie internetowej w zakładce *Mission Statement*, por: www.usccb.org/about/mission-statement.cfm [dostęp: 03.02.2017].

⁵ “To unify, coordinate, encourage, promote and carry on Catholic activities in the United States; to organize and conduct religious, charitable and social welfare work at home and abroad; to aid in education; to care for immigrants [...]” – www.usccb.org/about/index.cfm [dostęp: 03.02.2017].

⁶ Por. www.archgh.org/CardinalDiNardo [dostęp: 08.02.2017].

⁷ Lista wszystkich 32 biur znajduje się na stronie: www.usccb.org/about/offices.cfm [dostęp: 03.02.2017].

⁸ Informacja o sposobie działalności promocyjno-eventowej poszczególnych komisji Episkopatu USA jest o tyle ważna, gdyż w dalszej części tekstu przedstawione zostaną propozycje biskupów amerykańskich dotyczących sposób promocji *Amoris leatitia*.

ży spójnych z podejmowaną tematyką. Przykładowo na stronie Komisji ds. Kultu Bożego (*Committee on Divine Worship*)⁹ przedstawiona została „Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*” oraz informacje z obchodów pięćdziesięciolecia jej ogłoszenia¹⁰. Komisja ds. Sprawiedliwości i Rozwoju Człowieka (*Committee on Domestic Justice and Human Development*)¹¹ prezentuje nauczanie papieża Franciszka w kontekście tematów społecznych¹² oraz jego przepowiadanie o ochronie środowiska na bazie encykliki *Laudato si'*¹³.

Podobnie jak w przypadku innych komisji, stanowisko Kościoła oraz nauczanie Jana Pawła II, a także papieża Franciszka przedstawione zostało na stronie Komisji ds. Świeckich, Małżeństw, Rodzin i Młodzieży (*Committee on Laity, Marriage, Family Life, and Youth*)¹⁴ w poszczególnych jej częściach poświęconych: małżeństwu i rodzinie¹⁵, naturalnemu planowaniu rodziny¹⁶, promocji i obronie sakramentu małżeństwa¹⁷, kwestiom dotyczącym obecności w Kościele kobiet¹⁸ oraz mężczyzn¹⁹.

Godne uwagi pozostaje to, że Komisja ds. Świeckich, Małżeństw, Rodzin i Młodzieży osobną sekcję na swojej stronie internetowej poświęca adhortacji *Amoris laetitia*, publikując nie tylko treść, ale również powiązane z nią listy, dokumenty oraz przemówienia (również w formie wideo) członków Konferencji Episkopatu USA. Dość istotne wydaje się umieszczenie na owej stronie internetowej sekcji *FAQs – Frequently Asked Questions (Najczęściej zadawane pytania)*. Sekcja zawiera 10 pytań i odpowiedzi; wszystkie dotyczą adhortacji *Amoris laetitia*. Wśród *FAQs* znalazły się pytania o to, czym jest

---

⁹ Por. www.usccb.org/about/divine-worship [dostęp: 06.02.2017].

¹⁰ Por. www.usccb.org/about/divine-worship/stewards-of-the-tradition-table-of-contents.cfm [dostęp: 07.02.2017].

¹¹ W skład komisji wchodzi: Committee on International Justice and Peace, Committee on Domestic Justice and Human Development oraz Subcommittee on the Catholic Campaign for Human Development, zob.: www.usccb.org/about/justice-peace-and-human-development/who-we-are.cfm [dostęp: 06.02.2017].

¹² Por. www.usccb.org/beliefs-and-teachings/what-we-believe/catholic-social-teaching/upload/pope-francis-quotes1.pdf [dostęp: 06.02.2017].

¹³ Por. www.usccb.org/about/leadership/holy-see/francis/pope-francis-encyclical-laudato-si-on-environment.cfm [dostęp: 06.02.2017].

¹⁴ Por. www.usccb.org/about/laity-marriage-family-life-and-youth [dostęp: 06.02.2017].

¹⁵ Por. www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/index.cfm [dostęp: 06.02.2017].

¹⁶ Por. www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/natural-family-planning/index.cfm [dostęp: 06.02.2017].

¹⁷ Por. www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/marriage/promotion-and-defense-of-marriage/index.cfm [dostęp: 06.02.2017].

¹⁸ Por. www.usccb.org/about/laity-marriage-family-life-and-youth/womens-issues/index.cfm [dostęp: 06.02.2017].

¹⁹ Por. www.usccb.org/about/laity-marriage-family-life-and-youth/mens-issues.cfm [dostęp: 06.02.2017].

adhortacja, dlaczego powstała, co oznacza jej tytuł i dlaczego warto do niej zajrzeć oraz jakie inne dokumenty Kościoła poruszają tematykę małżeństwa i rodziny²⁰.

Biskupi amerykańscy wobec Adhortacji *Amoris laetitia*

Na stronie Konferencji Episkopatu Amerykańskiego 31 marca 2016 roku pojawiła się notatka prasowa opublikowana przez dziennikarkę *Catholic News Service* – Cindy Wooden²¹ zapowiadająca ogłoszenie przez papieża Franciszka Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia*²². Notatka zawiera między innymi informacje o tym, że adhortacja stanowi owoc dwuletniej pracy Synodu, a dokument porusza wszelkie kwestie dotyczące małżeństwa i rodziny. Wooden, powołując się na wcześniejsze wypowiedzi papieża Franciszka, pisze, że słowem kluczem w dokumencie *Amoris laetitia* jest pojęcie „integracji”, które odnosi się głównie do rodzin poranionych, z problemami oraz do osób, które ponownie wstąpiły w związek małżeński. Integracja, jak czytamy w notatce prasowej Cindy Wooden, przebiegać ma w strukturach Kościoła katolickiego. Jak mówi papież Franciszek, „kwestia integracji jest ważna... drzwi są zawsze otwarte. Nie można jednak tak po prostu powiedzieć: od teraz mogę przyjmować Pana Jezusa w Komunii Świętej²³”. Przyjmowanie Komunii przez osoby, które ponownie zawarły związek małżeński, jest możliwe, ale integracja, którą ma na myśli papież, „to podróż, ścieżka²⁴”.

W dniu ogłoszenia Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia* na swojej stronie biskupi amerykańscy opublikowali dwie kolejne notatki prasowe, autorstwa Cindy Wooden, zaczerpnięte z portalu *Catholic News Service*. Pierwsza z informacji stanowi omówienie treści „Adhortacji *O miłości w rodzinie*”, a we wstępie przeczytać można, że „dokument nie zawiera żadnych

---

²⁰ Warto zwrócić uwagę, że *FAQs* na stronie Konferencji Episkopatu USA przedstawione są w wersji anglojęzycznej oraz w języku hiszpańskim, por. www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/amoris-laetitia.cfm [dostęp: 16.02.2017].

²¹ *Catholic News Service* jest wiodącą, religijną agencją informacyjną, której celem jest pełne, rzetelne i obiektywne zaangażowanie w życie Kościoła w świecie współczesnym, por. www.catholicnews.com/index.cfm [dostęp: 16.02.2017].

²² Por. www.catholicnews.com/services/englishnews/2016/pope-to-release-document-on-the-family-april-8.cfm [dostęp: 16.02.2017].

²³ Tamże.

²⁴ Słowa te wypowiedział papież Franciszek w rozmowie z dziennikarzami podczas podróży powrotnej z Meksyku 18 lutego 2016 r., por. www.romereports.com/2017/02/14/church-only-allows-divorcees-to-receive-the-sacraments-if-they-wish-to-change-their-situation-but-are [dostęp: 18.02.2017].

nowych przepisów i norm. Warto jednak uważnie zapoznać się z wszystkim tym, co związane z posługą na rzecz rodziny, przykładając szczególną wagę do języka oraz postawy podczas wyjaśniania nauki Kościoła²⁵. Druga z wiadomości opublikowana na stronie Komisji Episkopatu Amerykańskiego opatrzona została tytułem „Papież spogląda na sedno życia rodzinnego²⁶”. W opinii redaktor Cindy Wooden papież Franciszek patrzy na tematykę małżeństwa i rodziny z perspektywy teologicznej i obejmuje małżonków od lat młodości do wieku podeszłego. Ojciec Święty, poruszając tematykę małżeństwa, dotyka również sytuacji prozaicznych, wprawdzie nie odnosi się do „latających talerzy” w małżeńskiej kuchni oraz nie przytacza żartów o teściowej, jednak skupia się na problemach pojawiających się w pierwszym roku małżeństwa, na konieczności dotarcia się współmałżonków i spojrzenia na konflikty z szerszej perspektywy²⁷.

Już 7 kwietnia 2016 roku na stronie Konferencji opublikowana została informacja prasowa²⁸ zawierająca wypowiedzi przewodniczącego Komisji ds. Świeckich, Małżeństw, Rodzin i Młodzieży biskupa Richarda J. Malone’a²⁹. Zdaniem biskupa Malone’a, adhortacja papieża Franciszka to bogata refleksja nad misją rodziny, pokazuje, w jaki sposób Boża wizja małżeństwa może zostać zaimplementowana w codzienne życie małżonków oraz jak Kościół winien pomagać tym rodzinom, które mają trudności i borykają się z problemami. W opinii przewodniczącego Komisji ds. Świeckich, Małżeństw, Rodzin i Młodzieży posynodalna adhortacja stanowi inspirację zarówno dla duchownych, jak i osób świeckich, które przygotowują młodych do sakramentu małżeństwa oraz towarzyszą małżonkom w radościach i trudach ich życia codziennego. „Zachęcam wszystkich katolików – pisze biskup Richard J. Malone – zwłaszcza powołanych do małżeństwa i rodziny, by od czasu do czasu czytać i studiować adhortację jako duszpasterski przewodnik małżeńskiego powołania w Panu³⁰”.

Dzień później, tj. 8 kwietnia 2016 roku, na stronie Amerykańskiej Komisji Episkopatu pojawił się list ówczesnego przewodniczącego Konferencji Epi-

---

²⁵ Por. www.catholicnews.com/services/englishnews/2016/share-truth-of-family-with-mercy-help-those-struggling-pope-says.cfm [dostęp: 16.02.2017].

²⁶ ‘Pope Looks at the Nitty-Gritty of Family Life’, por. www.catholicnews.com/services/englishnews/2016/a-little-bit-country-pope-looks-at-the-nitty-gritty-of-family-life.cfm [dostęp: 16.02.2017].

²⁷ Por. www.catholicnews.com/services/englishnews/2016/a-little-bit-country-pope-looks-at-the-nitty-gritty-of-family-life.cfm [dostęp: 16.02.2017].

²⁸ Por. www.buffalodiocese.org/bishop-malone [dostęp: 08.02.2017].

²⁹ Oryginalny tytuł brzmi: *Pope Francis’ Apostolic Exhortation On Love in the Family Welcomed by USCCB Family Life Committee Chairman*, por. www.usccb.org/news/2016/16-040.cfm [dostęp: 08.02.2017].

³⁰ www.usccb.org/news/2016/16-040.cfm [dostęp: 08.02.2017].

skopatu USA Josepha Edwarda Kurtza, arcybiskupa metropolity Louisville³¹. „Papież ofiarował nam list miłosny dla rodzin – pisze arcybiskup Kurtz – list miłosny zapraszający nas wszystkich, a zwłaszcza małżeństwa i rodziny, do wzrastania w miłości³²”. Przewodniczący Konferencji Episkopatu podkreśla, że papież Franciszek wzywa wiernych Kościoła do bycia bliżej Chrystusa, do dzielenia się otrzymanymi łaskami. „Nauczanie Jezusa inspiruje nas do wypełniania swojego życia Bożą nadzieją, a miłosierdzie Chrystusowe leczy i podtrzymuje nas w chwilach upadku³³” – pisze w swoim liście przewodniczący Joseph Edward Kurtz.

Z końcem września na stronie Konferencji Episkopatu pojawił się kolejny list przewodniczącego Josepha Edwarda Kurtza na temat „*Amoris laetitia*”, *ogromny dar dla Kościoła oraz rodzin w Stanach Zjednoczonych*³⁴. List stanowi wstęp do ogłoszonego w tym samym czasie raportu w sprawie przyjmowania i wdrażania adhortacji w Stanach Zjednoczonych (‘Report on Reception and Implementation of *Amoris Laetitia* in the United States’³⁵). Arcybiskup Kurtz wyjaśnia, że na wniosek amerykańskich biskupów podjęto prace nad tym, by aktywnie wdrażać naukę papieża Franciszka i objąć troską wszystkie amerykańskie małżeństwa i rodziny. Konferencja Episkopatu USA, na poziomie krajowym, oczekuje opracowania kompleksowego planu duszpasterskiego dla małżeństw i rodzin inspirowanego nauczaniem Ojca Świętego. Plan winien zostać wdrożony w życie w ciągu najbliższych kilku lat i stać się szansą dla amerykańskiego Kościoła, szansą na promocję i wcielenie w życie bogatej wizji małżeńsko-rodzinnej przedstawionej na łamach papieskiej adhortacji³⁶.

Opracowany we wrześniu 2016 roku raport, o którym w swoim liście wspomina przewodniczący Konferencji Episkopatu USA Joseph Edward Kurtz składa się z czterech części: Wstęp, Odbiór, Omówienie propozycji rozwiązań oraz Sugestie. We Wstępie zamieszczone zostały kluczowe informacje dotyczące czasu, miejsca oraz osób uczestniczących w badaniu. Mianowicie, przeprowadzone w okresie lipiec-sierpień 2016 roku badanie obejmowało 59 diakonii oraz 18 organizacji związanych z Kościołem, a wzięli w nim udział nie tylko amerykańscy biskupi, ale również liderzy katolickich organizacji. Już w dniu ogłoszenia *Amoris laetitia* rozpoczęto działania promocyjne w me-

---

³¹ Por. www.usccb.org/about/leadership/usccb-president-biography-and-statements.cfm [dostęp: 08.02.2017].

³² www.usccb.org/news/2016/16-041.cfm [dostęp: 08.02.2017].

³³ Tamże.

³⁴ ‘*Amoris Laetitia*, a Tremendous Gift for Church and Families in the U.S.’, por. www.usccb.org/news/2016/16-127.cfm [dostęp: 16.02.2017].

³⁵ Por. www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/upload/Report-on-Reception-and-Implementation-of-Amoris-Laetitia-in-the-United-States.pdf [dostęp: 16.02.2017].

³⁶ Por. tamże.

diach społecznościowych, które trwały przez 40 dni³⁷. Raport zapowiada również, iż kolejne działania promocyjne na lata 2017-2020 zostaną zatwierdzone przez Konferencję Episkopatu USA w listopadzie 2016 roku³⁸.

Osoby biorące udział w badaniu bardzo pozytywnie odnoszą się do treści adhortacji, a Ojcu Świętemu są wdzięczne za poruszoną tematykę. Warto zwrócić uwagę na to, że uczestnicy badania mocno podkreślają, iż media (zarówno katolickie, jak i ogólnokrajowe) w chwili ogłoszenia papieskiego dokumentu komentowały tylko niektóre jego kwestie, a wiele innych ważnych tematów nie zostało w ogóle poruszonych. Sytuacja ta, zdaniem respondentów, stanowi wyzwanie dla członków Kościoła katolickiego, by poruszyć wszystkie uwzględnione w *Amoris laetitia* kwestie. W opinii kilku biskupów oraz liderów katolickich organizacji biorących udział w badaniu adhortacja papieża Franciszka stanowi odpowiedź na pytanie, w jaki sposób rozmawiać z osobami wierzącymi żyjącymi w nieregularnych związkach i towarzyszyć im, jak odnowić przygotowania do zawarcia sakramentu małżeństwa oraz jakie nowe formy wsparcia potrzebne są we współczesnym amerykańskim Kościele³⁹.

W odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób powinny zostać wdrożone działania promujące adhortację apostolską *Amoris laetitia*, biskupi oraz liderzy katoliccy przedstawili szereg rozwiązań, z czego siedem zostało szczegółowo opracowanych w raporcie. Kluczowym aspektem we wdrażaniu nauki papieża Franciszka stanowi rozważa oraz poprawność. By tego dochować, konieczne jest zaangażowanie wielu stron, nie tylko duchownych, ale również świeckich członków Kościoła. To właśnie współpraca z wiernymi przedstawiona została w raporcie jako drugi z elementów implementacji treści adhortacji do wspólnoty Kościoła. Warto jednak zwrócić uwagę, że pod hasłem „współpraca z wiernymi” nie kryją się wcale formy owej współpracy, a raczej drogi/kanaly, którymi trafić można do wiernych. W punkcie tym mowa konkretnie o rozpowszechnieniu nauki Ojca Świętego w mediach społecznościowych, na stronach internetowych, w biuletynach i czasopismach parafialnych oraz w katolickich rozgłośniach radiowych. Kilka katolickich organizacji oraz dwóch biskupów planuje przygotowanie czteroczęściowych seminariów internetowych (webinariów⁴⁰) prezentujących dokument *Amoris laetitia*. Wśród innych metod promocji adhortacji wymienia się materiały wideo z nagraniami kazań biskupów oraz udostępnianie w Internecie narzędzia (tzw. toolkity) z materiałami wspomagającymi działalność duszpasterską.

---

³⁷ Działania promocyjne prowadzone są na następujących stronach internetowych: www.usccb.org, www.foryourmarriage.org, and www.marriageuniqueforareason.org [dostęp: 16.02.2017].

³⁸ Plan ten został omówiony w dalszej części artykułu.

³⁹ Por. www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/upload/Report... [dostęp: 16.02.2017].

⁴⁰ Por. www.biznes-firma.pl/czym-jest-webinar/18233 [dostęp: 16.02.2017].

Wielu z respondentów poruszało temat edukacji oraz formacji zarówno osób duchownych, jak i świeckich zaangażowanych w życie Kościoła. Kilku diakonów deklaroowało, że planuje rozpocząć seminaria, prace w grupach na podstawie treści adhortacji *Amoris laetitia*. Pojawiały się również głosy, że poruszane w dokumencie Ojca Świętego treści powinny zostać wykorzystane do stworzenia programu nauczania w seminariach w Stanach Zjednoczonych⁴¹.

Znaczną część opracowanego raportu stanowi kwestia wdrożenia nauki papieża Franciszka w amerykańskich diecezjach. To właśnie w diecezjalnych ośrodkach zajmujących się problematyką małżeńsko-rodzinną winno się studiować treść *Amoris laetitia*, edukować oraz formować osoby przygotowujące się do małżeństwa. Dokument papieża Franciszka stanowić powinien doskonałe źródło dla członków formacji duchowych. Wielu z biskupów amerykańskich, opierając się na adhortacji apostołskiej, zadeklarowało zmiany struktur organizacyjnych w swoich diecezjach⁴².

Biskupi oraz liderzy organizacji katolickich zwrócili uwagę na fakt, że promocja ogłoszonego przez Ojca Świętego dokumentu powinna dotrzeć do różnych, sprofilowanych grup wszelkimi możliwymi kanałami komunikacji. Niestety raport nie precyzuje w tej części, jakie to są konkretne grupy osób, wydaje się jednak, że mowa o wiernych trwających w związkach niesakramentalnych oraz o rodzinach borykających się z konkretnymi, omawianymi w adhortacji problemami⁴³.

Szereg biorących udział w badaniu respondentów zauważyło, że Kościół powinien przykładać większą wagę do przygotowania do sakramentu małżeństwa osób młodych. Zdaniem biskupów, kwestia ta wymaga ponownej oceny na podstawie nauczania papieża Franciszka oraz umocnienia. Co więcej, kilku biskupów widzi nawet konieczność opracowania nowego programu przygotowania do małżeństwa w amerykańskim Kościele. Grupa innych duchownych wspomina natomiast o przewartościowaniu i wzbogaceniu nauczania o małżeństwie głównie na podstawie rozdziału IV adhortacji *Amoris laetitia*. Respondenci stawiają nacisk na doświadczenie małżeńskie wiernych swoich diecezji, na poświęcenie uwagi kwestiom związanym z trudnościami w relacjach mąż-zona oraz problemach osób rozwiedzionych i trwających w separacji. Biskupi zadeklarowali również konieczność otoczenia opieką duchową tych wiernych, którzy wstąpili w ponowne związki. W raporcie nie zostały pominięte także kwestie dotyczące naturalnego planowania rodziny, problemów związanych z homoseksualizmem, jak też rodzin z dziećmi wymagającymi specjalnej troski. Tematem do ponownego rozpatrzenia, w świetle nauczania

---

⁴¹ Por. www.biznes-firma.pl/czym-jest-webinar/18233 [dostęp: 16.02.2017].

⁴² Por. tamże.

⁴³ Por. tamże.

papieża Franciszka, będzie dla amerykańskiego Kościoła sprawa społeczności latynoamerykańskiej⁴⁴.

„Odnowiony model duszpasterstwa” to ostatni z tematów poruszonych w części „Omówienie propozycji rozwiązań” raportu. W miejscu tym biskupi i liderzy katolickich organizacji mówią o „nowym tonie wprowadzonym przez papieża Franciszka, który kładzie nacisk na towarzyszenie, miłosierdzie oraz akcentowanie mocnych stron życia rodzinnego⁴⁵”. Wielu z biskupów, po przeanalizowaniu sytuacji w swojej diecezji, wskazuje konkretne działania mające na celu wsparcie małżeństw oraz rodzin.

W części kończącej raport znajduje się przykładowo informacja o konieczności przygotowania broszury zawierającej *FAQs – Najczęstsze pytania i odpowiedzi* na podstawie treści *Amoris laetitia*. Zdaniem biskupów, broszura ta stanowić może doskonale źródło informacji dla osób przygotowujących się do małżeństwa, nowożeńców, rodziców oraz osób samotnie wychowujących potomstwo, jak również dla wszystkich członków rodzin znajdujących się w sytuacjach kryzysowych. Dodatkowo, materiał ten to gotowa odpowiedź na problemy z zakresu ideologii *gender*, pornografii oraz konwalidacji.

Zebrane w dokumencie *Report on Reception and Implementation of Amoris Laetitia in the United States* propozycje zostały poddane pod głosowanie przez amerykańskich biskupów 15 listopada 2016 roku. Efekty tego głosowania przedstawione zostały na stronie Konferencji Episkopatu Ameryki jako czteroletni plan strategiczny⁴⁶. Plan, którego celem jest przekazywanie trwałego świadectwa mocy miłości Chrystusa w świecie współczesnym, zatwierdzony został głosami 199 biskupów, przeciwko głosowały 4 osoby, natomiast 2 wstrzymały się od głosu. „Podczas pracy mamy okazję współdziałać z naszymi braćmi i siostrami na każdym etapie ich życiowej drogi oferując im miłość i wsparcie, a to z kolei pozwala spotkać osobę Jezusa, który wzmacnia nas na naszej codziennej drodze”⁴⁷.

Plan strategiczny zatwierdzony przez biskupów amerykańskich na lata 2017-2020 obejmuje prace 16 stałych komisji, 18 podkomisji oraz komisji dodatkowej (*ad-hoc committee*). Działania te dają podwaliny dla ponad 740 projektów do realizacji przez Komisję Episkopatu USA. Wśród nich warto wymienić chociażby promocję dokumentu *Amoris laetitia* w mediach społecznościowych oraz spotkanie liderów katolickich w 2017 roku na Florydzie (*National Convocation of Catholic Leaders*⁴⁸).

---

⁴⁴ Por. tamże.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ Por. www.usccb.org/news/2016/16-151.cfm [dostęp: 16.02.2017].

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Por. www.usccb.org/issues-and-action/get-involved/meetings-and-events/usccb-convocation-2017.cfm [dostęp: 16.02.2017].

Działania strategiczne koncentrują się na pięciu priorytetach, a ich celem jest niesienie pomocy w aspekcie duchowym oraz fizycznym osobom potrzebującym. Priorytety działań są następujące:

- 1) Ewangelizacja: otwarcie na oścież drzwi Chrystusowi poprzez działalność misyjną oraz osobiste spotkania.
- 2) Rodzina i małżeństwo: promowanie i wsparcie życia rodzinnego; inspirowanie osób wierzących do zawarcia sakramentu małżeństwa.
- 3) Życie ludzkie i godność: stanie na straży świętości życia ludzkiego od chwili poczęcia aż do naturalnej śmierci ze szczególną troską o osoby ubogie oraz podatne na zranienia.
- 4) Powołanie i formacja ciągła: wspieranie powołań kapłańskich i zakonnych.
- 5) Wolność religijna: promocja i obrona wolności religijnej na terenie Stanów Zjednoczonych oraz poza jej granicami stanowi formę służby, świadectwa oraz uwielbienia.

Wśród priorytetów znalazło się również zaproszenie skierowane do katolickich liderów diecezjalnych oraz parafialnych do podjęcia współpracy z członkami Komisji Episkopatu, gdyż „podjęcie wspólnej pracy na wszystkich szczeblach hierarchii Kościoła sprawi, że plan strategiczny zrealizowany zostanie w najgłębszym aspekcie”⁴⁹.

W ramach realizacji owego planu strategicznego z końcem stycznia 2017 roku Komisja Episkopatu USA szeroko promowała obchodzony co roku Narodowy Tydzień Małżeństwa (*National Marriage Week USA*)⁵⁰ w dniach 7-14 lutego, jak również Światowy Dzień Małżeństwa (*World Marriage Day*)⁵¹ obchodzony w drugą niedzielę lutego (w tym roku 12 lutego)⁵². Media społecznościowe w tym okresie transmitowały rekolekcje małżeńskie oparte właśnie na nauczaniu papieża Franciszka o miłości i rodzinie⁵³. Narodowy Tydzień Małżeństwa oraz Światowy Tydzień Małżeństwa to pierwsze, aczkolwiek nie nowe, punkty realizacji planu strategicznego na lata 2017-2020.

---

⁴⁹ Por. www.usccb.org/issues-and-action/get-involved/meetings-and-events/usccb-convocation-2017.cfm [dostęp: 16.02.2017].

⁵⁰ Obchody National Marriage Week rozpoczęły się w 2002 roku w Stanach Zjednoczonych, zacerpnięte zostały z obchodów Marriage Week International, por. www.marriage-weekinternational.com [dostęp: 16.02.2017].

⁵¹ World Marriage Day zapoczątkowała organizacja Worldwide Marriage Encounter w 1983 roku, por. www.wme.org [dostęp: 16.02.2017].

⁵² www.usccb.org/news/2017/17-028.cfm [dostęp: 16.02.2017].

⁵³ Por. www.facebook.com/foryourmarriage [dostęp: 16.02.2017].

„Dubia” kardynała Burke

Na zakończenie warto zwrócić uwagę, że biskupi amerykańscy bardzo szeroko komentują oraz promują apostolską adhortację *Amoris laetitia*, jednak na stronie episkopatu trudno znaleźć informacje o amerykańskim duchownym, kardynale Raymondzie Leo Burke’u⁵⁴, a przecież 19 września 2016 roku kardynał Burke wraz z Walterem Brandmullerem⁵⁵, Carlem Caffarrą⁵⁶ oraz Joachimem Meisnerem⁵⁷ wystosowali do papieża Franciszka oraz kardynała Gerharda Mullera, prefekta Kongregacji ds. Wiary, pięć pytań (z łaciny *dubia*), których celem było doprecyzowanie zawartych w *Amoris laetitia* sformułowań. Ze względu na brak odpowiedzi kardynał Raymond Leo Burke opublikował, na łamach „National Catholic Register” wszystkich pięć pytań skierowanych do papieża wraz z ich uzasadnieniem oraz kontekstem⁵⁸. Pytania postawione zostały w taki sposób, że wymagały od papieża Franciszka jednoznacznej odpowiedzi „tak” lub „nie”. Pierwsze z nich dotyczyło kwestii dopuszczenia do przyjmowania Komunii Świętej osób rozwiedzionych żyjących w związkach niesakramentalnych. Kwestia druga dotyczyła punktu 304. adhortacji *Amoris laetitia* i nawiązywała do aktualności nauczania Jana Pawła II przedstawionego w encyklice *Veritatis splendor* (79). Pytanie brzmiało: Na ile aktualne jest mówienie o istnieniu bezwzględnych norm moralnych zakazujących, bez wyjątku, czynów wewnętrznie złych? Kolejne pytanie, nawiązujące do punktu 301. adhortacji papieża Franciszka, miało na celu zweryfikować, czy osoba wstępująca w kolejny związek cywilny dopuszcza się cudzołóstwa, znajdując się tym samym w sytuacji obiektywnego grzechu ciężkiego. Czwarte z postawionych przez kardynałów pytań dotyczyło „okoliczności łagodzących moralną odpowiedzialność” (AL, nr 302) osób żyjących w związkach „nieregularnych”. Również tutaj pojawiło się nawiązanie do nauczania Jana Pawła II, który w encyklice *Veritatis splendor* pisał, że „okoliczności lub intencje nie zdołają nigdy przekształcić czynu ze swej istoty niegodziwego ze względu na przedmiot w czyn subiektywnie godziwy lub taki, którego wybór można usprawiedliwić” (VS, nr 81). Ostatnia wątpliwość również nawiązywała do nauki papieża Jana Pawła II, a dotyczyła konkretnie punktu 303. *Amoris laetitia*. Mianowicie w punkcie 56. encykliki *Veritatis splendor* Jan Paweł II

⁵⁴ Por. www.catholic-hierarchy.org/bishop/bburke.html [dostęp: 20.02.2017].

⁵⁵ Por. www2.fiu.edu/~mirandas/bios2010.htm#Brandmuller [dostęp: 20.02.2017].

⁵⁶ Por. web.archive.org/web/20060827031748/http://catholic-pages.com:80/hierarchy/cardinals_bio.asp?ref=242 [dostęp: 20.02.2017].

⁵⁷ Por. www.catholic-pages.com/hierarchy/cardinals_bio.asp?ref=51 [dostęp: 20.02.2017].

⁵⁸ Por. www.ncregister.com/blog/edward-pentin/full-text-and-explanatory-notes-of-cardinals-questions-on-amoris-laetitia [dostęp: 20.02.2017].

wykluczał przyjęcie „podwójnego statusu prawdy moralnej” (VS, nr 56), czyli twórczą interpretację sumienia, i podkreślał, iż sumienie nie może być uprawnione do uzasadniania wyjątków od bezwzględnych norm moralnych zakazujących czynów wewnętrznie złych⁵⁹. Do chwili obecnej papież Franciszek nie odniósł się do postawionych przez kardynałów pytań, zaś na stronie Konferencji Episkopatu USA nie pojawiają się żadne nowe informacje, wpisy, listy bądź przemówienia kardynała Raymonda Leo Burke.

*

Tematyka małżeństwa i rodziny poruszana w adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia* wydaje się niezwykle aktualna, a grunt, na który trafiła w społeczeństwie amerykańskim, niezwykle chłonny. Uzasadnienie dla szerokiej skali działań promocyjnych treści adhortacji wydaje się oczywiste. Stany Zjednoczone od kilku dekad borykają się z problemem aborcji, eutanazji, kwestią legalizacji związków jedнопłciowych oraz spadkiem liczby zawieranych małżeństw. Biskupi amerykańscy z pełną odpowiedzialnością stawiają czoła problemom małżeńsko-rodzinnym, z którymi boryka się Kościół. Promocja nauczania papieża Franciszka wydaje się przemyślana, czego dowodem jest przeprowadzone wśród wszystkich biskupów i liderów katolickich badanie mające na celu wypracowanie konkretnych działań wspierających amerykańską rodzinę. Opracowany na podstawie odpowiedzi respondentów plan strategiczny realizowany nie tylko za pośrednictwem osób duchownych czy konsekrowanych, ale również świeckich, ma szansę odnieść sukces. Zwłaszcza, że w jego realizacji uwzględniono wszystkie dostępne w świecie współczesnym formy komunikacji: listy biskupów czytane podczas mszy, media społecznościowe obsługiwane przez Konferencję Episkopatu USA oraz spotkania grupowe i indywidualne organizowane przez poszczególne diecezje. Wydaje się, że już sam zasięg owych narzędzi komunikacji gwarantuje sukces, na efekty zaś przyjdzie poczekać do roku 2020, kiedy to zapewne podsumowane zostaną poszczególne punkty owego planu strategicznego.

---

⁵⁹ Por. www.ncregister.com/blog/edward-pentin/full-text-and-explanatory... [dostęp: 20.02.2017].

PRELIMINARY RECEPTION OF APOSTOLIC EXHORTATION
AMORIS LAETITIA (“THE JOY OF LOVE”) BY UNITED STATES
CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS

SUMMARY

In the United States, since the second half of the twentieth century, the issues of marriage and family sets more and wider aspects starting with the recognition of the right to abortion, euthanasia and ending with the legalization of same-sex marriage. A broad aspect of the activities undertaken by the American Episcopate, primarily by Committee on Laity, Marriage, Family Life and Youth, was inspired by Pope Francis’ apostolic exhortation “*Amoris laetitia*” (“The Joy of Love”) proclaimed on April 8, 2016. Hard statistical data, as well as the observation of social life in the United States, prompted American bishops to begin a kind of “promotional campaign” based on the strategic plan developed for the period 2017-2020. Based on the answers of respondents (believers) plan was developed which is realized not only by the clerical or consecrated people, but also lay people using all the forms of communication available in the modern world: bishops’ letters read during the mass, social media supported by the United States Conference of Catholic Bishops, group and individual meetings organized by American dioceses.

Słowa kluczowe: małżeństwo; rodzina; Konferencja Amerykańskich Biskupów Katolickich; adhortacja *Amoris laetitia*

Keywords: marriage; family; United States Conference of Catholic Bishops; exhortation *Amoris laetitia*

BIBLIOGRAFIA

Nauczanie papieskie

Jan Paweł II (1993), Encyklika *Veritatis splendor* (6.08.1993), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/veritatis_1.html [dostęp: 03.02.2017].

Franciszek (2016), Posynodalna adhortacja apostolska *Amoris laetitia* (19.03.2016), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/adhortacje/amoris_laetitia_19032016.html [dostęp: 03.02.2017].

Strony internetowe

www.usccb.org [dostęp: 03.02.2017].

www.usccb.org/about/mission-statement.cfm [dostęp: 03.02.2017].

www.usccb.org/about/index.cfm [dostęp: 03.02.2017].

www.usccb.org/about/offices.cfm [dostęp: 03.02.2017].

- www.usccb.org/about/divine-worship [dostęp: 06.02.2017].
- www.usccb.org/about/justice-peace-and-human-development/who-we-are.cfm [dostęp: 06.02.2017].
- www.usccb.org/beliefs-and-teachings/what-we-believe/catholic-social-teaching/upload/pope-francis-quotes1.pdf [dostęp: 06.02.2017].
- www.usccb.org/about/leadership/holy-see/francis/pope-francis-encyclical-laudato-si-on-environment.cfm [dostęp: 06.02.2017].
- www.usccb.org/about/laity-marriage-family-life-and-youth [dostęp: 06.02.2017].
- www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/index.cfm [dostęp: 06.02.2017].
- www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/natural-family-planning/index.cfm [dostęp: 06.02.2017].
- www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/marriage/promotion-and-defense-of-marriage/index.cfm [dostęp: 06.02.2017].
- www.usccb.org/about/laity-marriage-family-life-and-youth/womens-issues/index.cfm [dostęp: 06.02.2017].
- www.usccb.org/about/laity-marriage-family-life-and-youth/mens-issues.cfm [dostęp: 06.02.2017].
- www.usccb.org/about/divine-worship/stewards-of-the-tradition-table-of-contents.cfm [dostęp: 07.02.2017].
- www.archgh.org/CardinalDiNardo [dostęp: 08.02.2017].
- www.buffalodiocese.org/bishop-malone [dostęp: 08.02.2017].
- www.usccb.org/news/2016/16-040.cfm [dostęp: 08.02.2017].
- www.usccb.org/news/2016/16-040.cfm [dostęp: 08.02.2017].
- www.usccb.org/about/leadership/usccb-president-biography-and-statements.cfm [dostęp: 08.02.2017].
- www.usccb.org/news/2016/16-041.cfm [dostęp: 08.02.2017].
- www.cdc.gov/nchs/data/dvs/national_marriage_divorce_rates_00-15.pdf [dostęp: 16.02.2017]
- www.cbsnews.com/news/same-sex-marriages-us-supreme-court-ruling-estimate [dostęp: 16.02.2017]
- www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/amoris-laetitia.cfm [dostęp: 16.02.2017].
- www.catholicnews.com/index.cfm [dostęp: 16.02.2017].
- www.catholicnews.com/services/englishnews/2016/pope-to-release-document-on-the-family-april-8.cfm [dostęp: 16.02.2017].
- www.catholicnews.com/services/englishnews/2016/share-truth-of-family-with-mercy-help-those-struggling-pope-says.cfm [dostęp: 16.02.2017].
- www.catholicnews.com/services/englishnews/2016/a-little-bit-country-pope-looks-at-the-nitty-gritty-of-family-life.cfm [dostęp: 16.02.2017].
- www.catholicnews.com/services/englishnews/2016/a-little-bit-country-pope-looks-at-the-nitty-gritty-of-family-life.cfm [dostęp: 16.02.2017].
- www.usccb.org/news/2016/16-127.cfm [dostęp: 16.02.2017].
- www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/upload/Report-on-Reception-and-Implementation-of-Amoris-Laetitia-in-the-United-States.pdf [dostęp: 16.02.2017].
- www.foryourmarriage.org [dostęp: 16.02.2017].
- www.marriageuniqueforareason.org [dostęp: 16.02.2017].
- www.biznes-firma.pl/czym-jest-webinar/18233 [dostęp: 16.02.2017].
- www.usccb.org/news/2016/16-151.cfm [dostęp: 16.02.2017].
- www.usccb.org/issues-and-action/get-involved/meetings-and-events/usccb-convocation-2017.cfm [dostęp: 16.02.2017].
- www.marriage-weekinternational.com [dostęp: 16.02.2017].
- www.wme.org [dostęp: 16.02.2017].
- www.usccb.org/news/2017/17-028.cfm [dostęp: 16.02.2017].
- www.facebook.com/foryourmarriage [dostęp: 16.02.2017].
- www.romereports.com/2017/02/14/church-only-allows-divorcees-to-receive-the-sacraments-if-they-wish-to-change-their-situation-but-ar [dostęp: 18.02.2017].
- www.catholic-hierarchy.org/bishop/bburke.html [dostęp: 20.02.2017].

web.archive.org/web/20060827031748/http://catholicpages.com:80/hierarchy/cardinals_bio.asp?ref=242 [dostęp: 20.02.2017].
www.catholic-pages.com/hierarchy/cardinals_bio.asp?ref=51 [dostęp: 20.02.2017].
www.ncregister.com/blog/edward-pentin/full-text-and-explanatory-notes-of-cardinals-questions-on-amoris-laetitia [dostęp: 20.02.2017].

ALEKSANDRA KŁOS-SKRZYPCZAK – w 2009 roku uzyskała tytuł magistra socjologii na Wydziale Nauk Społecznych w Katowicach. Na potrzeby pracy prowadziła badania dotyczące kultury organizacji w międzynarodowych korporacjach m.in. w Bangalore, na południu Indii. W 2010 roku obroniła pracę magisterką z teologii na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. W tym samym roku rozpoczęła studia doktoranckie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, które zakończyła obroną rozprawy na temat: *Obrona wartości rodziny w antropologiczno-moralnej argumentacji czasopisma First Things*. Prace badawcze nad rozprawą doktorską prowadziła w redakcji czasopisma „First Things” w Nowym Jorku.

Od 2016 roku pracuje w Zakładzie Nauk o Rodzinie na stanowisku adiunkta na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Główne zainteresowania badawcze: historia teologii moralnej w Stanach Zjednoczonych, neokonserwatyzm amerykański, małżeństwo i rodzina w społeczeństwie amerykańskim.